

π

IMAk13 Matematika 3

2. setkání

Binární operace a jejich vlastnosti - opakování

RNDr. Milena Vaňurová, CSc.

Binární operace v množině a jejich vlastnosti

Definice: Necht' M je libovolná neprázdná množina. **Binární operací** $\circ$ v množině M rozumíme zobrazení z množiny $M \times M$ do množiny M .

Např. Sčítání v množině N_0 všech přirozených čísel s nulou je zobrazení $N_0 \times N_0$ do N_0 .

Místo zápisu $[[a,b],c] \square +$ obvykle píšeme $a + b = c$,
 $[[2,3],5] \square +$ píšeme $2 + 3 = 5$

Operace zapisujeme do tzv. operační tabulky (v případě množiny s malým počtem prvků) nebo je definujeme předpisem (např. v nekonečných číselných množinách)

Vlastnosti binárních operací v množině M

$$\text{ND} \quad (\forall x, y \in M)(\exists z \in M) [x \circ y = z]$$

$$\text{A} \quad (\forall x, y, z \in M) [(x \circ y) \circ z = x \circ (y \circ z)]$$

$$\text{K} \quad (\forall x, y \in M) [x \circ y = y \circ x]$$

$$\text{EN} \quad (\exists e \in M)(\forall x \in M) [x \circ e = e \circ x = x]$$

$$\text{EI} \quad (\forall x \in M)(\exists \bar{x} \in M) [x \circ \bar{x} = \bar{x} \circ x = e]$$

$$\text{ZR} \quad (\forall a, b \in M)(\exists x, y \in M) [a \circ x = b \wedge y \circ a = b]$$

Zjistěte vlastnosti binární operace $\circ$ v množině všech celých čísel, která je zadána předpisem: $a \circ b = a + b - 1$

ND $(\forall x, y \in M)(\exists z \in M) [x \circ y = z]$

Pro libovolná celá čísla a, b vždy najdeme jejich součet zmenšený o 1 a bude to celé číslo

K $(\forall x, y \in M) [x \circ y = y \circ x]$

Zjišťujeme, zda $a \circ b = b \circ a$, pro libovolná celá čísla a, b :

$$L: a \circ b = a + b - 1 \quad P: b \circ a = b + a - 1 \quad L = P$$

A $(\forall x, y, z \in M) [(x \circ y) \circ z = x \circ (y \circ z)]$

Zjišťujeme, zda $(a \circ b) \circ c = a \circ (b \circ c)$, pro libovolná celá čísla a, b, c :

$$L: (a \circ b) \circ c = (a + b - 1) \circ c = (a + b - 1) + c - 1 = a + b + c - 2$$

$$P: a \circ (b \circ c) = a \circ (b + c - 1) = a + (b + c - 1) - 1 = a + b + c - 2 \quad L = P$$

EN $(\exists e \in M)(\forall x \in M) [x \circ e = e \circ x = x]$

Zjišťujeme, zda existuje celé číslo e takové, že pro každé celé číslo a platí: $a \circ e = a$ a $e \circ a = a$. Protože operace $\circ$ je K, stačí řešit jen jednu část, např. $a \circ e = a$ (řešíme rovnici s neznámou e)

$$a + e - 1 = a$$

$$e = 1 \quad \text{neutrálním prvkem je číslo 1}$$

Zjistěte vlastnosti binární operace o v množině všech celých čísel, která je zadána předpisem: $a o b = a + b - 1$

EI $(\forall x \in M)(\exists \bar{x} \in M) [x o \bar{x} = \bar{x} o x = e]$

Zjišťujeme, zda ke každému celému číslu a existuje k němu inverzní $\bar{a}$ tak, že

$$a o \bar{a} = e$$

$$a + \bar{a} - 1 = 1 \quad (\text{řešíme rovnici s neznámou } \bar{a})$$

$$\bar{a} = 2 - a \quad \text{v množině } \mathbb{C} \text{ existuje pro každé } a$$

ZR $(\forall a, b \in M)(\exists x, y \in M) [a o x = b \wedge y o a = b]$

Zjišťujeme, zda pro libovolná celá čísla a, b , jsou řešitelné základní rovnice, tj., existují celá čísla x, y , pro která platí $a o x = b$ a $x o a = b$.

Protože operace o je komutativní, je $x = y$ a stačí řešit jednu rovnici:

$$a o x = b$$

$$a + x - 1 = b$$

$$x = b - a + 1 \quad \text{najdeme vždy k libovolným } a, b \text{ celým.}$$

Algebraická struktura $(\mathbb{C}, o)$ je komutativní grupa.

Zjistěte vlastnosti binární operace $*$ v množině všech celých čísel dané předpisem:
 $a * b = 2.a.b$

ND Pro libovolná celá čísla a, b vždy najdeme součin $2.a.b$ a bude to celé číslo

K Zjišťujeme, zda $a * b = b * a$, pro libovolná celá čísla a, b :

$$L: a * b = 2.a.b \quad P: b * a = 2.b.a \quad L = P$$

A Zjišťujeme, zda $(a * b) * c = a * (b * c)$, pro libovolná celá čísla a, b, c :

$$L: (a * b) * c = (2.a.b) * c = 2 . 2.a.b . c = 4.a.b.c$$

$$P: a * (b * c) = a * 2.b.c = 2.a . 2.b.c = 4.a.b.c \quad L = P$$

EN Zjišťujeme, zda existuje celé číslo e takové, že pro každé celé číslo a platí:

$a * e = a$ a také $e * a = a$. Protože operace $*$ je K, stačí řešit jen jednu část,

např. $a * e = a$ (vlastně řešíme rovnici s neznámou e)

$$2.a.e = a$$

$e = a/2a$, což není celé číslo, proto $\nexists \mathbb{N}$ - neutrální prvek v C neexistuje

EI neplatí, protože neex. neutrální prvek

Zjistěte vlastnosti binární operace $*$ v množině všech celých čísel $a * b = 2.a.b$

ZR Zjišťujeme, zda pro libovolná celá čísla a, b , jsou řešitelné základní rovnice, tj., existují celá čísla x, y , pro která platí $a * x = b$ a $x * a = b$.

Protože operace $*$ je komutativní, je $x = y$ a stačí řešit jednu rovnici:

$$a * x = b$$

$$2.a.x = b$$

$$x = b/2a \quad \text{toto číslo není vždy z množiny celých čísel, proto } \mathbb{Z}\mathbb{R}$$

Algebraická struktura $(\mathbb{C}, *)$ je komutativní polorupa, která není grupou.